

CSEH SÁNDOR

A CSAVARGÓ

(KISREGÉNY)

– RÉSZLET –

Beregszászban voltak, akik csodálkoztak Károly eltűnésén, de voltak, akik egyáltalán nem. Amikor bebörtönzéséről kaptak hírt, az anyja szinte megkönnyebbült. „Most már legalább tudom, hogy nem számíthatok rá, számomra ő már olyan, mintha meghalt volna” – mondta az érdeklődőknek. A házaspárnak azonban több gyerekük nem lehetett, ezért kezdetben Károlyban volt minden reményük. Talán rendes ember lesz, gondolták joggal, amikor a gyárban dolgozni kezdett. Lesz egy támaszuk öreg napjaikra. Ha megnősül, akár itt is lakhatnak, elég nagy a ház ahhoz, hogy elférjenek benne mindannyian. De, mint látjuk, csalódnuk kellett. Évának csak egy napig fájt a szíve a fiáért, a későbbiekben már csak ritkán gondolt rá. Az ilyen nem érdemel sem gondoskodást, sem szeretetet többé, mondta. Levelet nem írt, csomagot sohasem küldött neki Odesszába. Hogy meglátogassa, még eszébe sem jutott. Károly sohasem volt elkényeztetve, így hamar hozzászokott a gondolathoz, hogy őt örökre el akarják felejteni. Most azonban, felnőttes fejjel gondolkodva nem volt abban egészen biztos, hogy élének a rosszra fordulását csak egyedül magának köszönheti.

A Szovtan jóslata beigazolódott. A Királynak csakugyan kedve támadt egy kis bizniszhez. Ezt mint börtönigazgató, egyáltalán nem tartotta törvénybe ütközőnek. A saját megítélése szerint a művészetpártolás mindenképpen nemes és szép feladat, és fizetni kell, ez a világ rendje. A megrendelő jól jár, mert a művész jóformán ingyen az eredeti állapotára hozza a becses festményeit. Így a szállító, vagyis ő, aránylag olcsón számíthatja fel neki. A fogvatartottnak szintén jót tesz ez az elfoglaltság, legalább kikapcsolódik, azt csinál, amit szeret, gyorsabban letelik a büntetése.

Pjotr Ivanovics, ez volt az igazgató neve, egyszerre két képet is hozott a szobája mellett berendezett műterembe. Az egyik egy tájkép volt, a másik egy portré.

– Ez csak a kezdet – mondta a Király. – Ne félj, Fegyva – így tegezte Szovtant a jól kijavított kép óta –, lesz munkád elég! Még egy kis pénzt is keresel, azt elköltheted, vagy összegyűjtheted a szabadulásod alkalmára.

Ilyenkor a művésznek semmit sem kell mondania. Jobbat, szebbet nem is kívánhat. Valahogy mégis szóba kellett hozni a Károly dolgát. Sokáig törte a fejét, hogyan is kezdjen hozzá. Jól tudta, hogyha ezzel a bunkóval alázatosan beszél, nagy lesz a valószínűsége, hogy elutasító választ kap, ha pedig túl magabiztosan, az meg azt sejtetheti vele, hogy az elítélt egyenrangúnak érzi magát a becses személyével. Ez szintén rossz. Jobbnak látta hát, ha előveszi Károly néhány rajzát, és megmutatja neki.

– Pjotr Ivanovics, mi a véleménye ezekről a rajzokról? – kérdezte.

A Király felületlen pillantást vetett rájuk, és megakadt a szeme a Szovtan arcképén.

– Á! Magadat is lerajzoltad? Nagyon jó! De miért mutatod nekem ezeket? Nélkülük is tudom, te festőművész vagy, tanár vagy.

– Ezek nem az én rajzaim, Pjotr Ivanovics. Egy cellában vagyok egy Csinka nevű fiatalemberrel. Nagyon nagy talentum.

– Na, nem! – mosolygott meglepődve a Király. – Létezik, hogy csupa művészeket tartok én itt fogva?!

– Arra gondoltam – szólt közbe Szovtan –, hogy ez a fiú nagy segítségünkre lehet. Én vállalom érte a felelősséget. Szerintem rövid időn belül csodákra lesz képes. Még minden új neki ebben a szakmában, éppen ezért rendkívül nyitott.

– Ugyan már, Fegya! – szólt rá erélyes hangon az igazgató. – Vajon milyen felelősséget vállalhatsz te itt? Hisz magad is elítélt vagy!

– Igaza van, Pjotr Ivanovics. Bocsásson meg! – mondta Szovtan szemlélve.

A Királynak szerencsére jó napja volt. Éppen egy minisztériumi ellenőrzésen volt túl, amely a vártnál is jobban sikerült a számára. Azonkívül a felesége születésnapjára vendégeket várt aznap este, s a jó kis partinak a tudatában, már reggel frissen és jókedvűen jött dolgozni.

– Na jó – mondta. – Először megvizsgálom az aktáját ennek a Csinkának, aztán majd döntök. Holnap hívatlak. Most pedig menj a műterembe, és nézz széjjel, milyen festékekre van szükséged, milyen eszközöket hozzak neked a restauráláshoz. Igor! – szólt a börtönőrnek –, kísérd őt vissza a cellájába! Bánj tisztességesen a professzor úrral. Sétálhat a territórián, amennyit csak akar.

Ebben a börtönben is szoktak lenni szombat délutánok, amikor a fogvatartottakat a napi munka után a fürdőbe kísérik, tiszta alsót kapnak, aztán következik az újság, illetve a könyvigénylés, kinek-kinek a kedve

szerint, felkészítik őket a vasárnapi pihenőre, azaz a „pokoj”-ra, ahogy az elítéltek elnevezték.

A Károly csoportja cipzárákat, gombokat és egyéb ruházati tartozékokat gyártott. A munka nem volt nehéz, inkább a monotonosága miatt volt kellemetlen. De hát nem is ez volt a nagyobb probléma, hanem az éveknek a darálása, morzsolása, amelyek a törvény szerint ki voltak szabva. Hát, ami azt illeti, a Károly esetében, igazság szerint nem lehetett törvényesnek nevezni ezt a kényszer-csücsülést.

Szovtan Fegyir még nem jött vissza, a cellában csak ketten voltak Kosztyával. Károly bizakodva gondolt arra, hogy a festőművész jó hírekkel tér meg az igazgatótól, ami megerősíti a feltevését: ez a Súsú a lehető legjobb módszerét választotta annak, hogy ő, a faragatlan, de szépreményű Pinocchio, egy neves szakember, egy művész védőszárnyai alá kerülhessen. Nagyon furdulta a kíváncsiság, vajon milyen bünt követett el ez a Szovtan. Kosztya hanyatt fekke hallgatott az ágyán, s bár látszott rajta, hogy szívesen beszélgetne a társával, csak nem talált témát. Végül is Károly szólalt meg először.

– Azon tűnődöm, Kosztya, hogy egy művész, ez a Fegyia, hogy kerülhetett rács mögé. Azért, mert megfestett egy képet? Tudsz valamit erről?

A szőke férfi felült, majd Károly felé fordulva végigsimította az arcát.

– Az ügy egyszerű, pajtikám – magyarázta Kosztya, szemmel láthatóan örülve annak, hogy megszólították –, jobb is így, ha én mondom el, Fegyia nem szeret róla beszélni, dühös, ha erről faggatják. Tudod te, hogy mi az a képhamisítás?

Károly a fejét ingatta.

– Sejtettem, hogy halvány fogalmad sincs róla. A pénzhamisításról, remélem, hallottál már. Nos, ennek pedig az a lényege, hogy úgy, mint a bankjegyről, úgy a képről is másolatot készítenek, de ez a híres festők alkotásai esetében tilos. Így, hogy csak példának említsem, ha a Leonardo da Vinci világhírű női arcképét, a Mona Lisát valaki megfestené, és mint eredeti darabot értékesítené, az bünt követne el. Nem is akármilyet. Szovtan is valami ilyesmit csinált, bár ő nem tudatosan tette. Ahogy nekem elmondta, egy napon felkereste őt egy elegáns úriember. Diplomátának adta ki magát, egy fekete Mercédesszel érkezett. Valami halandzsát adott elő, hogy van neki egy kislánya, aki halálos kórban szenved. Még a fényképét is megmutatta. A gyerekének, akinek már csak egy-két évet adnak az orvosok, borzasztóan megtetszett egy ismerősénél látott kép. Erre kicsomagolt egy eléggé rossz állapotban lévő olajfestményt egy vadonatúj kerettel. Erről van szó, mondta.

Egyetlen lányom minden kívánságát szeretném teljesíteni, amíg él. Ezt a képet szeretné látni a szobája falán. Készítsen róla egy másolatot, de ha lehetne, minél hamarabb. A pasas előleget is adott. Azt mondta, a pénz nála nem számít, a gyermeke boldogságáért mindent megadna, azzal legombolt Fegyának ötezer rubelt kp-ban, a munka végeztével pedig még húszezret ígért neki. Gondold meg, Károly, micsoda egy szép summa az! Na most Fegyir Ivanovics éppen akkor volt túl egy váláson, amire ráment a gatyája is. Amíg házások voltak, a felesége házában élt, és megvolt mindene. Amikor a nő hátraarcot csinált, Fegyia kismizve egy albérletbe költözött. Szüksége volt a pénzre. Kissé gyanús volt neki ez a megható történet és az új keret, de mégis belement, vállalta. Túl csábító volt az összeg. Gondolta, ennyi pénz minden gondját megoldja. Egy hónap leforgása alatt, ennyi volt a megszábotott határidő, meg is festette a képet. Elég nehezen másolható kép volt. Néha még éjjel is festette. Ahogy elmondta, nagyon szépen sikerült a másolat, sőt mivel frissen volt festve, még szebbnek is látszott, mint az eredeti. A tag meglelt, fizetett, és köszönés nélkül távozott.

– Na, és milyen kép volt az, ki festette? – kérdezte Károly.

Az eredetit egy híres francia festette, valami Monet, s Szovtan nem ismerte ezt a képet. Pont ezért történt meg a baj. Ugyanis egy franciaországi képtárból vagy múzeumból, pontosan nem tudom, elvittek restaurálásra egy festményt, amely, mint most már tudjuk, Szovtanhoz került. A buliban egy biztonsági őr is benne volt, meg az a kiállítás rendező, aki a hamisítványt visszaakasztotta a múzeumlátogatók elé. Majd kiderült, hogy az eredetit az említett diplomataként bemutatkozó hapsi egy leningrádi műgyűjtőnek adta el több millió rubelért. Végeredményben tehát Fegyát csúnyán behúzták a csőbe. Az áldiplomata még idejében lelécelt a bőrönd pénzzel, és Peruba vagy Argentínába távozott, fűtyült a világra. A cinkosai követték, de mindegyik más-más országot választott magának.

Károly elgondolkodott, nem szólt egy szót sem. Azon tűnődött, hogy van-e olyan foglalkozás, hivatás a világon, amelynek a betöltése közben nincs semmilyen kockázat, ami teljesen veszélytelen, s ha mégis történe valami, nem lehet nagyot bukni, esetleg csak botlani, amit egy bocsánatkérés megold. Lám, ez a festő... Lehet az ember akármilyen nagy művész, becsületes meg istenfélő, mégis elkaphatja a gépszíj.

Kosztya törte meg a pillanatnyi csendet.

– Látod, Károly, én viszont egy lingár ember vagyok. Én a saját magam állította csapdába estem bele. Hát, igen. Az ember mindig úgy gondolja,

hátha neki sikerül megkerülni a törvényt, hátha ő észrevétlen marad, ha szorosán a part mellé simul az élet nagy sodrásában. Biztosan restelled megkérdezni, hogy én miért vagyok itt. Én azt mondom, legyünk rugalmasak, közlékenyek. Én nem titkolózom. Ha az ember könnyíteni akar a szívéen, tárja ki! Próbáld ki te is, sokkal jobban fogod magad érezni. A teljes nevem Gorodim Konsztantyin Andrejevics. Agrármérnök vagyok, s egy mezőgazdasági gépeket és felszereléseket gyártó üzem raktárosa voltam. Az elszállításra váró kész termékek lerakatának voltam a főnöke. Úgy gondoltam, ha valami új, senki által nem alkalmazott módon csalog, nem fognak rájönni. Azt találtam ki nagy merészen, hogy meghamisítom a kiszállításához mellékelt drága pótalkatrészek és kellékek listáját. Persze ehhez a bulihoz kellett egy nyomdász is, aki kétféle dokumentumot készített. Az egyikben szerepeltek az alkatrészek és tárgyak, a másikon nem. Azokat a valódi papírokat, amelyeket a könyvelőség kapott, én a raktárban szépen kicseréltem a hamisakkal, így az azokon nem szereplő, de létező dolgokat elfeketéztem. Állandó vevőim voltak. Tíz évig ment az üzlet, nagyokat kaszáltam, de a banánhéjat végül megtaláltam én is. Öt évet kaptam, akárcsak Fegya, és teljes vagyonekobjást.

Kosztya még szeretett volna mondani valamit, de ekkor kinyílt a zárka ajtaja, és Szovtan lépett be rajta. Szemmel láthatóan jó közérzete volt. Valamilyen dallamot füttyülhetett hangtalanul, mert a száját még mindig csucsorítva tartotta.

– Nem akarom elkiabálni, de alakul az ügyünk, Károly. Beszéltem a Királyal. Az a szerencsénk, hogy mohó, pénzsóvár ember a mi Petyánk. Én már átlátok a szitán. Egy kicsit még fontoskodik, pöffeszkedik, de titokban tudja, hogy egy aranybányát nyit, ha mi ketten elkezdünk neki dolgozni.

Nagyon kíváncsi vagyok rád, öcsém, hogy fogsz majd haladni. Egyet megígérek, szigorú leszek. Most úgy érzem magamat itt veled, mintha egy lakatlan szigeten lennék, és én vagyok Robinson, te pedig Péntek. Nem győzöm hangsúlyozni, hogy ez egy irtó hülye helyzet, szinte a fantasztikum határát súrolja! Börtönbe kerülni csak azért, hogy tanulhass, hát ez...

A folyosóról kiabálások, izgatott hangok hallatszottak. A futó lépések zajából és a foglárók káromkodásából arra lehetett következtetni, hogy valami történt odakint.

- Mi történt, Igor? – kiáltott át az ajtó résén jó hangosan Szovtan.
- A fürdőben megkéseltek egy rabot! – válaszolta a fegyőr.
- Mi a neve? Kinyírták?
- Még él. Karavajevnek hívják – jött a válasz.

Károly elsápadt. Hát ide is elért a kábítószer-maffia keze? Borisz valami nagyon nagy szarba nyúlhatott, ha ennyire üldözték. Lehet, hogy az én életem is veszélyben van? Tudom, Súsúm velem van, de vajon ő is úgy vigyáz rám, mint az Isten?

Hétfőn, a reggeli után, két rabot nem a gombgyártó részlegre kísért a foglár, Fegyára és Károlyra az igazgató parancsára egy egészen más munka várt.

A csinos kis műteremben szinte minden volt, ami a képek restaurálásához és festéséhez kellett. Ez a helyiség már eleve nem zárkának épült, mert a három ablak egyikén sem volt rács. Három oldalról áradt be a fény, s ez kitűnő feltételeket biztosított a mentornak és a tanítványának. A foglár elmondása szerint a szobát eredetileg magas rangú hivatali személyeknek rendezték be, de később az igazgató egy pihenőszobát, végül pedig festészeti műtermet alakított ki belőle a saját részére, ahol a művészi képességeit tette próbára, gyenge eredménnyel. Amikor Szovtan és Károly előtt kinyílt az ajtó, a Király már odabent volt, és éppen egy képet nézegetett.

– Jó napot, igazgató úr! – köszöntek mind a ketten.

– Gyertek közelebb! – szólt fölényesen a Király. – Szóval te lennél az ifjú művész? – fordult Károly felé, és választ sem várva folytatta. – Jómagam is művész és a művészetért rajongó ember vagyok. Tanulj csak! A tanár úrtól van mit tanulni. Aztán igyekezz! Egy hónap múlva tapasztalni szeretném a szemmel látható és kézzel fogható eredményt. Nos, Fegyara, íme, egy restaurálásra váró ismeretlen mester festménye – váltott témát a Király, és rámutatott a tájképre. – A címe is ismeretlen, de mesteri munka.

A képen hegyen zöldellő fenyves erdő szélén patak csörgedezik. Eléggé lerobbant állapotban volt, mély repedések barázdálták és fakó, fénytelen foltok csúfították. Amikor Károly jobban megnézte, nagyot dobbant a szíve. A vászonról a Kárpátok-beli élőben látott kép nézett rá ismét vissza. Jól emlékezett még az akkori élményére. Még a köveket is megismerte a patakban, egyedül az erdészház hiányzott róla, érthető módon. Nyilván nyolcvan évvel azelőtt még nem épült meg. Egyébként a festmény valóban egy tapasztalt festő jól sikerült munkája volt.

– Ismeretlen a festő? – húzta fel mindkét szája szélét Szovtan.

– Ne ijedj meg, ez nem Monet vagy hasonló – nevetett a Király. – Ezt bizonyára egy hucul vagy egy ruszin festő festette a Kárpátokról.

– Jobban én már nem ijedhetek meg, mint ahogyan már meg vagyok, Pjotr Ivanovics – mondta Szovtan. – Nos, hát akkor szükségünk lesz még több terpentinre, mert ide, úgy látom, sok kell.

– Rendben van, mindent megkaptok. Most pedig magatokra hagylak beneteket. Beszéljétek meg a munkamegosztást, és lássatok hozzá a javításhoz! A másik képet még nem mutatom meg. Először csak egyre koncentráltok!

Ez a nap Károly számára egy új életforma kezdetét hozta. A Súsú már régóta hallgatott, amit annak tulajdonított, hogy egyelőre megtette a kötelességét, útbaigazította a gazdáját, ha még ilyen furcsa módon is. Súsúmentes napok következtek, mert fegyházba egy szabad dzsinn aligha költözhet. Az állványon ott volt már felrögzítve gyermekkor egyik látomásának valóságos részlete. Szovtan nagyítóval vizsgálta a feltüremkedett szélű, keresztbe-kasba futó repedéseket. Festékeket, oldószert, fogpiszkálóra csavart vattát, ollóval hegyesre vágott ecsetet, éles szikét rakott a kis guruló asztalkára, és mindenféle olyan anyagot és eszközt, amelyek a restauráláshoz szükségesek.

– Gyere, állj mellém! – szóló Károlynak. – Elkezdjük. Közben én beszélni fogok, te pedig jegyezd meg minden szavamat, de csak akkor kérdezz, ha nagyon muszáj. Figyeld a kezemet, csak a csuklóm mozog. A színezés, a festés fizikailag is nehezebb, mint a rajzolás. Itt a kezeden nincs támasza. A kisujjad első percével támaszthatod ki a kezedet, persze, ha nincs alatta friss festési felület. A levegőben tartva a karodat, esetleg a bal kezedet is használhatod támasztéknak. A restaurálást azzal kezdjük, hogy eltávolítjuk az oda nem való elavult festékdarabkákat, miközben vigyázunk a vászon épségére is. Aztán fokról fokra haladva, türelmes munkával, egyenként felújítjuk a sérült, megkopott részeket, de úgy, hogy megőrizzük a színek összhangját, a harmóniát, és arra törekszünk, hogy az eredeti állapotához és hangulatához hűen élesszük újra a képet. Tudtál követni? Eddig értetted?

– Eddig én értettelek – kezdte el Károly a tőle megszokott, esetenként humoros mondókáját –, de vágjunk talán a sűrűjébe, mert egykettőre véget ér a dutyitanoda, ha innen kiszabadulok.

– Ne siess te annyira, fiatalember! – nyugtatta meg Szovtan. – Két évig szünet nélkül tanulhatsz. Vakációra ne számíts! Mire letöltöd a büntetésedet, akár jelentős művész is lehetsz, vizsgák és képesítés nélkül. Előkészületeket tehetsz egy egyetemi felvételire. Ha már itt vagy a sitten, nézd csak a jó oldalát a dolgoknak! Némiképp még irigyellek is, mert ha kellő hozzáállást tanúsítasz, komolyan veszed ezt a hivatást, nem szobafestő akarsz lenni, akkor elérkezett a te idő, mert káprázatos élmények sorozatával fogsz találkozni, s egy ámuló utazó leszel a csodák birodalmában. Én már túl vagyok ezen az utazáson. Most rajtatok a sor, fiatalokon. Az út nyitva áll, de óvakodjatok a zsákutcáktól!

A festőművésznek jó aurája volt. Tekintélyt parancsoló, intelligens, barátságos modora jótékonyan hatott a fiúra, bűvkörében Károly jól érezte magát. Egyetemi tanárként olyan kifejezéseket használt, amelyeknek az értelmét a tanítvány néha csak sejtette, de nem mindig fogta fel teljesen. Mégsem kérdezősködött feleslegesen. Itt egyelőre csak a nyitott fülekre és a szemekre volt szükség. Szovtan örült a tanítványának, felébredt benne a tanítás szelleme.

– Ezt a részt itt, a patak vizén, teljesen tisztítsd le – rendelkezett a művész –, de vigyázz a vászon épségére! Ez az unalmas pepecselés több napig is eltart majd, és csak azután következik a színkeverés, a festés. Tudod, Károly, az egyetemen úgy tanultuk, hogy a festészet egy misztérium. Játék, harc, néha háború, amelyhez a kéznek, az ecsetnek van a legkevesebb köze. Pusztá eszközök ezek, miként maga a festő is.

Egy jó festmény megszületésének feltételeként nem a művész kézügyességét, hanem a lelkét követeli. Majd valamelyik napon kifundálom a módját, hogyan vegyem rá a Királyt művészeti szakirodalom beszerzésére. Szükséged lesz még más tankönyvekre is, de azokkal még ráérünk. Most kérdezhetsz valamit, ha akarsz.

Károly köhintett egyet, mintegy jelezve ezzel, hogy van kérdése.

– Igen. Hogy szokás hozzáfogni egy kép megfestéséhez? Te mivel kezded?

– Az első lépés mindig a háttér elkészítése – magyarázta Szovtan –, aztán következik az arányok felmérése és a részletek kijelölése, elhelyezése ceruzával. Ne merülj el túlságosan hosszú ideig a kidolgozásában. Olykor ajánlatos hátrálni vagy három métert, és megvizsgálni távolabbról is a születendő alkotást. Fontos, hogy megtanulj bátran látni, és értékelni a kívülálló szemével is. Ne légy önző, mindenkinek fess! Éld bele magadat mások ízlésébe, gondolataiba is! Keresd a képről alkotott pozitív hatás lehetőségét, de azért mindig önmagad légy, senki ne tántorítson el attól az irányvonalától, amelyet te helyesnek tartasz! Ne feledd a mottót: A festés játék, kaland, amelyet a lelkünkkel kell megélni. Mára elég ennyi az elméletből. Most viszont jól nyisd ki a szemed. Egy fontos szakmai fogásra tanítalak meg, az ecsetkezelési technikára.

Károly figyelt. Lázás szemekkel követett minden egyes mozdulatot, és élesen az emlékezetébe vésett minden elhangzott szót.

A két festő munkájáról csak három rab tudhatott. Ők ketten, és Kosztya, akinek amnesztiára vonatkozó közbenjárást ígért a Király, hogyha hallgat. A megvert szobafestőt nem vitték vissza a zárkájukba.

A kép restaurálását, amelynek a *Verhovina* címet adták, nem sietve, precíz munkával ketten egy hét alatt fejezték be. Szovtannak rengeteg mondanivalója, Károlynak pedig rengeteg türelme volt ehhez az elméleti oktatáshoz, akárcsak az idegesítő, helyreállító bíbelődéshez. A másik kép egy öregembert ábrázolt, valakinek az ükapját. Ezen már kevesebb javítási munka akadt. A fiú mozdulatain látszott, hogy szereti és élvezi azt, amit csinál. És ehhez a szeretethez még egy beteges szorgalom is járult. Estefelé nem volt kedve visszamenni a cellába, és nyugovóra térni. Legszívesebben ott aludt volna a padlón, a festőállvány előtt. Ennélfogva az eredmény nem is maradhatott el. Szovtan meg volt vele elégedve, az igazgató pedig vakon hitt és megbízott Fegyir Ivanovics festőművészen. Rövid időn belül tanácskönyveket, köztük művészeti irodalmat hozott a Királlyal.

– Na, öcsém – mondta a mentor a tanítványának –, most már aztán tanulj, ha eddig nem tanultál! Jól vigyázz! Ki foglak kérdezni. Itt csak megszokni lehet, megszökni nem. Tanulj meg járni, Pinocchio! Ha szabadulsz, felvételizni fogsz a Képzőművészeti Egyetemre. Ezt vedd apai parancsnak, ha úgy tetszik! El fogod végezni, képes vagy rá, légy elszánt, tűzd ki ezt életed céljául! Én bízom benned, talpra fogsz állni, előtted az élet, Károly. A tankönyvek ukrán nyelvűek. Én is ukránul fogok beszélni veled, hogy jól elsajátítsd a nyelvet. Én már elköteleztem magam, hogy nem alkalmi piktort, hanem szakembert, művészt faragok belőled.

Mi tagadás, Károly nem szeretett olvasni, könyvből tanulni pedig végképp nem, de erőt vett magán. Ez a tanulás olyan volt neki, mintha például egy rockzenét kedvelő fiatal operaáriák hallgatására kényszerítenének. Azonban az egykor a Kishegyen barangoló, révedező szemű kisfiúból felnőtt lett. Végre megértette, hogy mindennek ára van. Sok gyötrődéssel jár, de át kell magát vágni egy áthatolhatatlannak tűnő akadályon, hogy lélekben és tudásban megerősödve kerüljön ki abból a harcból, amelyet az emberi méltóságáért vív.

Két hónap elteltével, egy napon kitűnő hangulatban lépett a műterembe Pjotr Ivanovics, a börtönigazgató.

– Jó híreim vannak – mondta. – A restaurálásokkal hagyjunk fel! Az ismerőseim nyilván megneszelték a kínálókozó lehetőséget, hogyan lehet olcsón jó festményekhez jutni. Nem is egy megrendelő akadt. Majdnem mindegyik tájképet szeretne. Nos, Fegyra, ne mondd, hogy teljesen ki akarlak zsákmányolni! Egyezzünk meg még mielőtt beindul az üzlet! Felajánlok neked tíz százalékot a képek árából, és természetesen a szabadon bocsátásodon kívül bármit kérhetsz. Mi a válaszod?

Szovtan már várta ezeket a híreket, és lopva Károlyra kacsintott.

– Ha ön így akarja – mondta a festőművész –, akkor lenne éppen pár feltételem, illetve kérésem. Szükségünk van még egy festőállványra és szerzőszámokra. Én úgy vélem, néhány hét, és Csinka is önállóan fog dolgozni. Az ő számára még öt százalékot kérek, ha szabad. Volna még egy óhajom. Szeretnék másnaponként fürödni.

– Ezek megoldhatók, az öt százalék kivételével. Először látni akarom a fiatal művész úr munkáit, aztán szóba jöhet az is.

Ez volt a Király sokat sejtető válasza, majd hamarosan megjelentek az első megrendelések. Ezek a harminc centimétertől nem kisebb méretűre nagyított képeslapok, fényképek, művészeti magazinokból kiválasztott képek, a felső népréteghez tartozó, világjáró, világutazó emberek emlékei voltak. Szovtannak sikerült megértetni a művészetpártoló igazgatóval, hogy az ilyen, természetet ábrázoló tájképek megfestéséhez több idő kell, mint egy portréhoz. Aki művésznek érzi magát, felelősséget érez, s az önbecsülése és a szakma iránti tisztelete nem engedheti meg a silányságot. Elítéltek vagyunk, de lelkiismeretesen szeretnénk dolgozni, nem a mennyiségre, hanem a minőségre akarunk tekintettel lenni.

Károly idestova három hónapot töltött már le a büntetéséből ebben az odesszai börtönben. Sokaknak egy ilyen nyomasztó, erkölcsileg megalázó helyzet szenvedést jelent, de a beregszászi fiú merőben másképpen érzett. Ez a kilencven nap olyannak tűnt számára, mint egy nem könnyű, s nem is nehéz, de mégiscsak álom. A lelki terheit csak abban a formában érezte, hogy kevesebb volt a mozgástere, és kevesebbet élvezte a nap melengető, ismeretlen tájakra csalogató sugarait.

Végre eljött az a nap is, amikor égből érkezett börtönbeli mentora úgy gondolta, hogy a fabábú készen áll az első lépések megtételére, és rábízhatja élete első olajfestményét. Károly egy dél-amerikai őserdei részletet megjelenítő egzotikus képet választott ki magának. Hogy miért éppen azt? Mert már hőn óhajtotta a kalandot, az újat. Ez a vadregényes, titokzatos téma valósággal felvillanyozta. Bonyolult színekombinációt igénylő, sok festői munkát kívánó izgalmas fotó volt. Az enyészetre ítélt, földön fekvő ősi fatörzs az előtérben, s a kuszán burjánzó bozót, az évszázados fákra felfutó liánok, orchideák a háttérben különleges élményt, egy romantikus, a kalandregények olvasása által tapasztalható fantáziát keltek úgy a szemlélő, mint a festő számára. Károlynak most éppen erre volt szüksége, erre az ihlettel feltörő tiszta fantáziára. Ő nem volt vallásos. Eddigi élete során

csak ritkán fordult meg a fejében, s nem hangzott el az ajkán sem Isten neve. Számára két fogalom, mégpedig az igaz és a jó jelentette az istent. Most itt, a fegyházban, Szovtantól volt alkalma több ízben is hallani ezt a szót. A tiszta, friss illatú vászon előtt állva érezte, hogy élete várva várt nagy pillanata következik. Lehunyta a szemét, és a művészársát utánozva mormolta magyarul: Istenem, segíts meg!

A tanítómester két napig csak messziről vetett egy-egy pillantást a tanítvány munkájára. Láta az arcán, a fiú küzd, nagyon akar bizonyítani. Egyelőre nem zavarta, nem akarta kritizálni a munkáját, de nagyon drukolt neki. A harmadik napon uzsonnaidőben éppen a mosdóból jött visszafelé, s csak úgy odapillantva a vászonra el akart menni Károly mellett, de aztán megtorpant. A készülőben lévő festmény meghökkentően jól nézett ki. Szovtan nem is állta meg szó nélkül.

– Ezt nem hiszem el! Károly, te mit csinálsz?

– Hogy-hogy mit? – kérdezett vissza a fiú. – Miért kérded? Valamit elrontottam?

– Hát én esküszöm, összecsinálom magam! Ha csak rágondolok, egyszerűen nem fér a fejembe. Ilyen nincs! Itt, a sitten kellett veled találkoznom, és itt kell, hogy én tanítsalak téged, a zsenit. Barátom, ez egy brutálisan extrém szituáció. Ha az ember nézi, hogy dolgozol, az egy kész gyönyörűség. Mert az sugárzik rólad. Te rajongsz a festészetért, a szépért, talán az életedet is odadobná akár egy-egy mesés szín felfedezéséért. Jól sejtem?

– Jól sejted – vallotta be Károly. – Amióta a színekkel foglalkozom és egyedül festek, megszállottnak érzem magam. Ha dolgozom, minden ideg-szálam megfeszül, de úgy, hogy szinte fáj. Azonkívül, nem tudom, te hogy vagy ezzel, de én állandóan félek, izgulok, örült vagyok. Egy pánikhangulat uralkodik rajtam. Ezt az érzést nem lehet elmondani, esetleg a zene nyelvén, valamilyen rettenetes zenekari muzsikával lehetne csak ezt kifejezni.

– És ebben a pánikhangulatban csodákat művelsz! Hát nem semmi! Figyelj, Károly! Ez idővel elmúlik. Neked még minden új, azért van így. Ahogy idősödsz, egyszer talán családot is alapítasz, megváltozol.

A fiú úgy érezte, itt az alkalom arra, hogy megtudjon egyet s mást erről az ő sorsát szívügyének tekintő, olykor nyugodt és lobbanékony, jókedvű, ám sokszor kedvetlen karizmatikus emberről. A művész egy viharos óceánról festett egy képet, amelyen a hatalmas tarajos hullámok ostromolják a személyszállító hajót, de akkor éppen ecsetet mosott. Károly élt az alkalommal.

– Fegyva! Megtudhatom, miért váltál el? – adta fel neki a kényes kérdést.
– Igen. Egy kedves, intelligens fiatal lányt vettem feleségül. A növénydekem volt az egyetlenem. Tíz év volt köztünk. Nagyon tehetségesnek, jó festőművésznek ismerte mindenki. A házasságunk harmadik évében lelépett egy olasz piktorral. Azóta Itáliában él a fiammal együtt.

– Sok képet festettél róla?

– Igen, festettem jó párat. Sokukat eladtam, de a szívemhez legközelebb állókat megtartottam. Azok most Kamuskán vannak, a szülőfalumban. A sógorom még időben odaszállította őket, még a lesittelésem előtt. Remélem, megőrzi őket. Egyetlen képem után nem bánkódom, s noha imádtam, bár sohase láttam volna.

– A Monet képre gondolsz?

– Á, szóval Kosztya már beszélt neked róla! Szinte sejtettem, hogy ismered a történetet.

– Már beszélt, de csak nagyon felületesen. Mit ábrázolt a kép? Szép volt?

– Igen, Károly. A kép nagyon szép volt. Claude Monet híres impresszionista festő volt. Tudod, ahhoz a Renoir, Pissarro, Cezanne féle francia festőiskolához tartozott, amelyikről már tanultál és beszélgettünk róla. A művész 1880-ban festette ezt a képet. A középpontjában egy fehér ruhás kigyerek áll, körülötte pedig virágzó napraforgók.

– Mi volt a címe?

– A címe egyszerű volt: Kert Vetheuilben. Nagy izgalmak közepette, élvezettel festettem meg a másolatot, de annál nagyobb csalódás ért miatta. A bünyözők tudták, hogy az nem olyan hamar fog megtörténni, mint amilyen gyorsan ők elhúzzák majd a csíkot Európából. Mindegy. Ezt hagyjuk, én tehetek róla egyedül. Tanár létemre nem voltam eléggé tájékozott és óvatos, mert elvonta a figyelmemet a kisiklott életem és kellett a pénz. A padlón voltam. Hát ennyi. Most inkább beszéljünk rólad! Nem szokásom szuperlatívuszokban szónokolni, de amit te csinálsz, öregem, ez elképesztő. Te egy naturalista vagy. Hát, Károly... Már beszéltem neked arról, hogy a naturalizmus, az élethűsége törekvő ábrázolás már a múlté. Azonkívül emberfeletti munkát, odafigyelést igényel. Te ne ebbe az irányba indulj! Én azt javaslom neked, ne tényszerűen ábrázolj! Próbálj inkább az impresszionista látásmód felé közeledni. Keresd azt a konkrétumot arra vonatkozóan, hogy milyen benyomása lesz a szemlélőnek a képről, milyen hatással lesz rá. Később válthatsz egy másik stílusirányzatra, persze, ha meg tudsz szabadulni az elsőtől. Így is lehetsz, akkor is lehetsz fanatikus, lázadó, kreatív, a tökélyre törekvő, de egyre vigyázz, sohase légy

magaddal megelégedve! Amúgy azt kell mondanom, hogy már most, a szárnypróbálgatásod elején szenttelenül jól dolgozol, de fogadd meg a második jó tanácsomat is: ne hasonlíts a volt feleségem természetére. Ne légy karrierista!

Károly először hallgatott, bólogatott, azután megszólalt.

– Mondd meg nekem, Fegya, hogy miért van az úgy, hogy ha csak egy lilás fehér foltot festek az orchidea helyére, nem érzem a virág illatát?

– Hát ez az! Erről beszélek, te kis Pinocchio! – nevetett a művész. – Te a kebledre szeretnéd ölelni az egész dzsungelt, minden bokrot és virágot, amelyeket itt látsz. Hallgasd meg egy másik jó tanácsomat is. Szép és jó, ha néha a mennyben jár az ember, de általában a földön kell járnunk. Sohase felejtss el, néha kalandozhatsz a csábítás mezején, s a múzsák titkainak a kincsesládájában is kutakodhatsz, de inkább maradj csak te hús-vér ember, és állj stabilan a realitás talaján! Érted, Károly? Csak nyugi! Van időd bőven. Az egyik tanáromtól hallottam, a gyorsan megérett gyümölcs, nem áll el sokáig. Végy példát mondjuk Munkácsy Mihályról, egy nemzetből valók vagytok. Igaz, ő nagyon jó festőiskolákban tanult. Bécsben, a Képzőművészeti Akadémián, a müncheni akadémián, majd Düsseldorfban. Ő korának egy ízig-vérig nagy, romantikusan realista festőművésze volt Paál László barátjával és festőtársával együtt. Rembrandt, a barokk-kori nagy holland realista festő volt a kedvence, példaképe. Munkácsy fiatalkorában asztalosnak tanult, majd kitűnő rajzoló lett, így fedezték fel a tehetségét. Tehát nagyjából a tiedhez hasonló nehéz ifjúkora volt, csak azzal a különbséggel, hogy ő nem ült dutyiban, és jó pártfogók támogatták a tanulásban. Az impresszionista művészetet Munkácsy nem értelte. Azonban száz év elteltével sokat változott a világ. Én nem akarlak mindenáron a mostanság divatba jött absztrakt jelleg felé irányítani, de azért te kövesd a jelenkor egyéb művészeti stílusait. Az orchideáknak pedig, amilyen gyönyörűek, olyannyira gyenge az illatuk. Ezt a kétértelmű mondatot a következtetés céljára is szántam. A szülőfalumban, a Dnyeper-menti Kamuskán, szép rózsafáink vannak. Ott festettem néhány csendéletet. Látod, azok esetében a virágokon van a hangszúly. Akkor már érezheted a rózsák illatát. Mostanában egyre többet gondolok a szülőfalumra, azt hiszem, a szabadulásom után ott fogok kikötni. Tervezgetünk, szép reményeket szövögetünk, de gyakran van úgy, hogy minden másként sül el. Na de hagyjuk a nosztalgizást, nézzük mindennek csak a jó oldalát. Mondd meg őszintén, Károly, ahhoz képest, hogy dutyiban ücsörgünk, rossz dolgunk van?

– Ezt nem lehet mondani, helyeselt Károly, de különben, én sosem voltam igényes, Fegya. Szeretnék neked valamit bizalmasan elmondani. A vilá-

gon mindenféle emberek vannak, de olyanok, mint én, kevesen lehetünk. Nyolc éves koromig az anyám nevelt, őt csak néha-néha láttam. A nagyszüleimmel voltam. Nem mondhatom, hogy nagyon rossz volt ott nekem, mert nem éheztem, nem fáztam sosem, csak egy rossz volt ebben, nem élhettem emberek és gyerekek között. Ha kedvem tartotta, elbitangoltam reggel, és csak késő este mentem vissza a disznófarmra. A nagyapám sosem szidott meg ezért, egy ujjal sem ért hozzám, így aztán mániákus csavargó lettem. A természetben, a várostól messze szerettem bóklászni, és persze egyedül. Egy idő után azt vettem észre, hogy valamilyen félig ösztönszerű, félig valóságos súgásokat, neszeket hallok, de mintha a fejemből jöttek volna. Én ezt természetesnek véltem, de ahogy nagyobbacska lettem, rájöttem, hogy ezeket csak én hallom, mások nem. Ezt a dolgot én eddig csak egy emberrel tudattam, de ő már nem él. Itt ölték meg, ebben a börtönben. Amióta megjelentek, állandóan kísérik az életemet ezek a hangok, és nekik köszönhetek jót és rosszat, de eddig főleg rosszat. Ezt a fegyházat is a Súsúmnak köszönhetem, de én úgy gondolom, ennek még mindig nincs vége. Bizonytalan a kimenetele, s nem tudom, lesz-e hasznom belőle, vagy egy nagy vesztes leszek a végén.

Szovtan figyelmesen hallgatta az elmondottakat. Lett volna hozzáfűznivalója, lettek volna kérdései, de erre már nem kerülhetett sor. Csikordult a kulcs a folyosó végén lévő ajtózárbán, és Igor, a fegyőr jelent meg a műteremben.

– Fegyra, ma jó napod van – mondta. – Rokonaid érkeztek. Gyere, már várnak! Csinka! Te is hagyd abba a pingálást, indulás a cellába!

Nagyezsda Ivanovna, a Szovtan húga, egy piros arcú, mosolygós szemű, fürgé kis menyecske volt. A lánya, a tizenkilenc éves Anna, inkább az apjára hasonlított. Az álmodozó tekintete, a kedves mosolya tette széppé, a fekete haját copfba fonta, a mozgása lassú volt, de határozott. A két nőt a sógor, Pavel is elkísérte, már csak kíváncsiságból is, vajon hogy néz ki egy börtön belülről.

A Király nagylelkűen, a szokásostól eltérően, több időt engedélyezett a festőművész látogatónak a fegyházon belüli tartózkodásra. Szovtan nagyon megörült a rokonoknak, és nemkülönben a hazai ételeknek. Az igazgató azt is megengedte, hogy egy kis ideig Károly is jelen lehessen ezen a családi találkozón. A művész már írt haza a leveleiben a fiúval való különös találkozásról és a műterembeli működésükről. A tanítvány megmutatta a cellában készített ceruzarajzait. Voltak közöttük szép számmal olyanok is, amelyeket bármelyik mester megirigyelhetett volna.

– Hát, ezek azok a rajzok, amelyekről említést tettél a leveledben, Fegyra bácsi? – kérdezte Anna, miközben figyelmesen nézegette a szebbnél szebb tájké-

pek és arcképek grafikáit, de néhányszor mosolyogva Károlyra is pillantott. Tetszett neki ez a szelíd és komoly arcú fiú. A fiatal művész hangján és a beszédén érződött az a bizonyos kárpátaljai akcentus. Aztán a Fegyától átvett, a köznyelvben csak elvéve alkalmazott szavakat és kifejezéseket, valamint a Dnyepermenti népre jellemző halk beszédmodort is nagyon megnyerőnek találta.

– Igen – mondta Szovtan –, ezek mind a Károly rajzai. Most mondd meg, Annácska, őszintén, lehet-e egy ilyen fiatalember bűnöző? Hiszen láthatod, a szíve, a lelke van benne ezekben a rajzokban. Nézd például ezt a szoptató anyát a csecsemőjével. Mintha itt lennének mellettünk, s ha látnád, mit művel a műteremben!

Pável, a sógora, megcsóválta a fejét.

– Ejnye, de jó dolgok van. Az ember azt hinné, hogy bilinccsel a keze- teken, fegyveres őrök kíséretnek itt benneteket jobbra-balra. Erre kiderül, hogy nem is olyan rossz ez a börtönélet. Én másképpen képzeltem el.

Fegya és Károly összenéztek.

– Jól gondoltad te azt, sógor! – szólt mosolyogva Szovtan. – Hogyha az ember rab, akkor hidd el, annak is érzi magát. Nap mint nap a vállain érzi a büntetés súlyát, a megvető pillantásokat. Na, persze, hála Istennek, és ezt némiképp Károlynak is köszönhetem, nekem könnyebb a sorsom. Kell-e nagyobb öröm annál egy tanítónak, egy festőnek, ha taníthat, festhet, azt csinálja, amit szeret?

A társalgás alatt Károly szüntelenül érezte az arcán Annának azt a kutató tekintetét, azokat a félreérthetetlen szemvillanásokat, amelyek egyértelműen a fiú iránt érzett szimpátia jelei voltak. Amikor búcsúzkodásra került a sor, Nagyvezsda Ivanovna a lelkére kötötte a bátyjának, hogyha szabadulnak, feltétlenül hívja meg Károlyt a széles ukrán folyó melletti Kamuskára.

Egy sajnálatos dolgot azonban meg kell említeni. Károlyhoz ez idáig sem levelek, sem látogatók nem érkeztek. Ez nem okozott neki bánatot, hisz beismerte, az ő esete más, mint az evangéliumban szereplő tékozló fiúé.

A festmények az idő múlásával szép számban gyarapodtak. Károly minden egyes képe festése közben élvezte az új meg új kihívást, izgalmat, kalandot, és nem győzött hálát adni a sorsnak, amelytől egy ilyen alkalmat kapott az életöröm megismerésére. Voltak napok, amikor az eszébe sem jutott, hogy ő voltaképpen egy büntetését töltő rab. Ezt a gondolatot teljesen a háttérbe szorította az a tudat, hogy ő most a legjobb úton halad álmai megvalósulása felé. A vasárnapok kivételével a napok nagy részét a műteremben töltötte Szovtannal, majd a cellában folytatta az önképzést. Olvasott, tanult, rajzolt,

s a két társával is csak a művészetről, a színek fantasztikus világáról beszélgetett volna legszívesebben. Kosztya meg is jegyezte egy párszor: ez a gyerekek teljesen begolyózott. Az agyára ment a sok tudomány.

– Hát igen – magyarázta Szovtan –, ő most az információáradat hatása alatt van. A fejében most nyiladoznak az ablakocskák, most olajozza a sarkokat, hogy szélesre tárhassa maga előtt azokat az ablakszárnyakat, amelyeken keresztül beárad hozzá az ismeret, a tudás, az értelem fénye. Látod, Kosztya, az ilyen lelkes tanítványokat szeretem én! Akik élnek-halnak a művészetért, s a szemükben csillog a tisztelet s a tudásszomj. Az ilyen, s az ehhez hasonló dolgokért érdemes élni! Persze, ha tanár lennél, jobban megértenéd.

Az elkövetkező félév alatt a két művész alkotott néhány olyan remekművet is, amelyeket a Királynak nem volt szíve eladni a szépségük miatt. Inkább megtartotta magának vagy odaajándékozta az asszony lányának, aki valamilyen minisztériumban dolgozott. Attól kezdve mozgalmasabb lett a festők élete. A nő révén több magas pozícióban lévő közéleti személy is tudomást szerzett a két rab művészetéről. Természetesen a Királynak imponált, hogy ezek az illusztris személyek látogatást tesznek az ő börtönében, és így ismeretséget köthet velük ő is, aminek a jövőben protekcióteremtő jelentősége lehet. Vajon kinek nem válhat néha a hasznára például egy művelődésügyi miniszteri munkatárssal, osztályvezetővel vagy egy polgármester-feleséggel kötött ismeretség, illetve nekik tett szívesség? A vendégeket a műterembe vezette az igazgató, abba a műhelybe, ahol Károly és a mestere egész komoly témájú képek megfestésére kaptak megbízást. A fiúnak repesett a szíve az örömtől, de Szovtant és Kosztyát, mint logikusan következtető értelmiségieket gondolkodóba ejtette ez a nagy jövés-menés, élénk érdeklődés. Mi lehet az eredménye annak, ha esetleg úgy tekintenek majd rájuk ezek, mint valamilyen ritka állatfajra, amelyekért mindent megtesznek, hogy sokáig örvendjen az állatkert a népszerűségnek? Az egészségi oldala még csak érthető, de vajon nem fogja-e azon törni a fejét a Király, hogyan lehetne meghosszabbítani a fogvatartottak büntetési idejét? Az ilyen kifinomult ízlésű, „rendkívül intelligens”, elit ismeretségi körökben akár egy ilyen kérdés is felmerülhet.

Az a börtön már valóban olyanná vált, mint egy átjáróház. A Király már a kedves nejét is elhozta modellet állni. Érthető is, az ilyen ritka vadakkal nem büszkélkedhet minden állatkert, bolond, aki nem használja ki az alkalmat. Volt még itt valami, ami sehogyan sem fért a Szovtan fejébe. A büntetés-végrehajtó intézményekben ilyen szabadon lehet sétálgatni bárki-

nek? Valamilyen állami hatáskör alá csak tartozik egy ilyen intézet! Vagy talán a Király megvásárolta, s így a sajátja lett? Az utóbbi napokban gyanúsan megszapordtak a műtermi látogatók. Ez a rejtély néhány nap múlva teljesen megoldódott előttük.

A műterem rács nélküli ablaka, amelyen keresztül az őrtoronyra nyílt kilátás, hiába volt gyakran nyitva, áradt be rajta a fény, a friss levegő, a festők egészségi állapota mégsem volt rendben. Különösen Károly panaszkodott fáradtságra, gyengeségre, s mindketten elég sápadtak, étvágytalanok voltak. Amikor a börtönorvos megvizsgálta őket és érdeklődött a napi-rendjük felől, egyértelműen a kellő mennyiségű mozgás, a séta s a torna hiányát helyezte első helyre, mint okozati tényezőt, és a vitaminhiányt tette felelőssé az egészségkárosodásért. Ennek folytán az igazgató nemcsak engedélyezte, de kötelezte őket a napi kétórányi testmozgásra és a rendszeres izomerősítő gyakorlatok elvégzésére.

Tél volt. A rabok havat lapátoltak, a festők pedig körbe-körbe futkároztak az udvaron. A takarító munkások között Károly egy ismerős arcot fedezett fel. Nem, nem, az nem ő lehet, gondolta, de aztán, ahogy közelebb került a férfihoz, megbizonyosodott róla, hogy az a Boriszhoz hasonlító fiatal rab, nem más, mint ő maga, Borisz, a rottweiler. Károly alig hitt a szemének. Mosolyogva szólította meg.

– Harapj belém, te rottweiler, mert nem hiszem el, hogy valóban te vagy az! Örülök, hogy látlak! Én úgy tudtam, már odaát vagy, ott ropogtatod a finom csontokat, mindenkitől ezt hallottam.

– Ez majdnem úgy is lett – mondta Borisz nevetve. – Csak kevesen múltok, majdnem beadtam a kulcsot. Hanem, Károly, hiszed vagy nem hiszed, én itt, ebben a fogházban döbbsentem rá, hogy van Isten. Neki köszönhetem, hogy meggyógyultam. A Mindenható úgy gondolta, hogy a börtön az egyedüli hely, ahol megbüntethet, de meggyógyít és meg is ment egyszerre. Ne a testi sebeim gyógyulására gondolj, Károly. Én itt megváltottam, úgy érzem, újjászülettem, megtisztultam az alkoholtól, a kábítószertől, és jól érzem magam. Rendszeresen jár hozzám egy atya, ő lát el lelki táplálékkal. Furcsán hangzik, de jól jártam ezzel a dutyival. Minden nap olvasom a Bibliát, Isten szent ígéit, ezekben élek, Károly. Ha szabadulok, pap szeretnék lenni vagy valamilyen egyházi szolgáló. Véget vetek a kutyaéletnek!

– Mindjárt meghalok! – kiáltott fel Károly meglepődve. – Te, a kutyák vezére, megbárányosodtál!?

– Igen! Hát nem állati? Kutyából bárány. Na, és te? Hogy tengeted-pengeted? Bocsáss meg, barátom, amiért ide juttattalak, de én akkor nem ez a Karavajev Borisz voltam. Mindig szoktam imádkozni Istenhez, hogy bocsássa meg a bűneimet, és téged is vezéreljen a hitben, segítsen a megbocsátásban. Élünk békében egymással, Károly, egy új országban!

– Új országban? Hogy érted ezt? Isten országában?

– Á, dehogya! Hát a szabad Ukrajnában! Mi az, nem tudsz róla, hogy Gorbacsov éppen a magyarok karácsonyán, huszonötödikén jelentette be a Szovjetunió széthullását? Nem hallottál róla, barátom? Gorbacsov nyarat csinált. Először a kommunizmus, most pedig az unió... Hát nem hihetetlen?

Károlynak eszébe jutott, hogy vagy két hete nem olvastak újságot, sem ő, sem pedig a társai, és senki nem informálta őket a nagy változásról. Ez lett hát a vége a peresztrojkának! Most már érthető, hogy miért élénkült meg a vendégjárás itt az utóbbi napokban. Más ország, más hatalom, más vezetés, amíg helyrerázódik minden, addig nagy lesz a lazaság Ukrajnában. Aztán eszébe jutott még valami. Kissé vicces gondolat volt, de azért minden részletet figyelembe kell venni most már. Ez a dzsinn, aki valószínűleg a börtön falain kívül vár rá, úgymond, szovjet dzsinn, szovjet Súsú volt. Eddig még le a kalappal előtte, hálás lehetek a közreműködésének, és nem csak én, de Borisz is. Most már csak az a kérdés, milyen képet vág a Súsú a mamutállam felbomlásához. Leszek még a pártfoglaltja az új körülmények között? Ez majd akkor fog kiderülni, ha letöltöm a büntetésemet, de inkább el ezzel a gondolattal, mert végtére is a Súsú én vagyok.

Ez az új, fejnélküli ország arra a mocsárban növekvő fűzfára hasonlított, amelyet töből kifűrészeltek. Ebből a csonkból sarjadt vesszőrengetegből, egy átláthatatlan, komámasszonyt meg az urat rejtő sűrű bokor keletkezett. Magyarán szólva, a gyökér, vagyis a letűnt kommunista korszak emberei a helyükön maradtak, de a programváltozás következtében már csak egy prűd módszerekkel táplált, olcsó, már csak a kosárfonásra alkalmas vadhajtások tömkelege csúfolódott a mocsári fűz helyén.

Ebben az új helyzetben Szovtan méltán aggályoskodott. Az arcnélküli társadalomban a gátlástalanság, a korrupció egy zsákmányra éhes mentalitást eredményezett. Neki még két év maradt a büntetésből, Károlynak már csak öt hónap. A fogvatartottak közül sokan kaptak amnesztiát, köztük Kosztya is, de ők ketten persze nem! Legalább Károlynak elengedhették volna már azt a pár hónapot! Ehelyett a Király tizenöt százalékra emelte a képek utáni részesedését mindkettőjüknek. Azon kívül a hízelgő viselkedé-

séből és az előbbiekhöz képest hangosabb beszédéből arra lehetett következtetni, hogy nagyon elégedett a tanár és a tanítvány munkájával, ami a két cellatársban alattomos gondolatokat ébresztett.

A hátramaradt idő alatt Károly szünet nélkül dolgozott és tanult, tanult és dolgozott. Többek között két kiváló képére volt büszke, amelyek Szovtan és a megrendelő szerint akár egy kijevi galériában is tetszést aratnának. Az első, egy vidám hangulatú képe, a *Tengerparti strandolók*, jól érzékeltette a tenger és az ember szoros kapcsolatát. A *Dnyeper születése* című alkotása, mesteri színekkel, tónusokkal szemléltette az erdős magaslaton végbemenő természeti titkok egyik csodáját, az ágacsok és levelek alatt surranó, fürgé kis csermelyt és környezetét, ahol a nagy folyó veszi a kezdetét.

És letelt a két év! Amitől Károly tartott, az szerencsére nem következett be. Az igazgató nem talált, vagy pedig nem volt szándékában okot találni arra, hogy valamiképpen visszatartsa őt, vagyis a büntetése meghosszabbítását eredményező tényeket közöljön az ügyéssel. Már korábban, a Beregszászba címzett levelében tájékoztatta az anyját a hazatérési szándékáról. Választ ugyan kapott, de abban a levélben sajnos csak azt tudatták vele, amit sejtett: a hazatérése nem kívánatos.

– Nem búsulok, nem bánkódok – mondta Szovtannak. – Titokban reméltem is, hogy így lesz. Úgysem tudtam volna mit kezdeni magammal abban a kis tehetetlen, koszos városban, ahol szemétdombokon túrkáló cigányokkal és kóbor kutyákkal találkozik az ember nap mint nap, a feltúrt és a helyre nem állított utcákon. A központban a Lenin szobor környékén mutatkozott némi rend, már csak azért is, hogy a vezér szeme elől eltakarják a „bardakot”. Így legalább megmenekülök a magyarázkodás gyötrelmétől, amelytől jó eredményt semmiképpen nem várhatok, mert beismerem, az igazság nem az én oldalamon áll. Abban viszont reménykedem, hogy egyszer majd lesz egyvalaki, aki engem is megért.

– Akkor hát – sóhajtott Szovtan –, maradunk a megbeszélte tervnél. Elutazol Kamuskára. Megpakoltad magadat az útra szellemi ajándékokkal. Tudsz már járni, Pinocchio! Még a katonai szolgálatot is megúsztad. Indulás, Csinka művész úr! Egy új élet vár rád! Légy határozott, kitartó, sok szerencsét! Ha majd szabadulok én is, egy egyetemistával akarok találkozni.

Károlynak Kamuskán kívül más választása nem is volt. Abban a pillanatban, ahogy kitétte a lábát a börtönből, hirtelen nagyon árvának, nagyon elhagyatottnak érezte magát. Talán egy kicsit vágyott is vissza a rácsok mögé. Na, most ugrik a majom a vízbe, gondolta tréfásan. A Súsú nem

ment el vele a börtönbe, ezt már tapasztalta, hiszen egyszer sem jelentkezett a két év alatt, de mikor fog? És egyáltalán fog még? Mindegy. Először is vásárolok egy bőrröndöt, gondolta magában. Festéshez való szerszámokat, anyagokat veszek, s úgy indulok Kamuskára. Lesz, ami lesz.

Pénze éppen volt. A Király úgy rendezte a dolgokat, mintha a gombgyártó részlegen dolgozott volna, tehát innen és tizenöt százalékból összegyűlt egy kis összeg. A szabaduló húszéves fiatalembernek csak egy szenvedélye volt, a festés. A város utcáin sok fiatal lányt látott, de ő csak egyet keresett közöttük, akit nem akart elfelejteni: a vak lányt. Néhány óra múlva megebédelt egy olcsó étkezdében, és ugyanabban az időpontban, mint amikor két évvel azelőtt Borisszal Odesszába érkezett délután, vonatra szállt. Amíg utazott, ott csengtek a fülében Szovtan szavai: „odakint pénzre lesz szükséged a tanuláshoz, és persze élni is kell valamiből. Itt egy dnyepropetrovszki cím, ahol felvásárolják az eladásra szánt képeidet. Hivatkozz rám. Sohase legyen kétségeid, boldogulni fogsz.” Magától érthetően a biztató szavak ellenére kicsit azért szorongva érezte magát. Ilyen helyzetben ő még eddig nem volt. Eddig még állandóan tartozott valahová, vagy az egyik, vagy a másik Súsú rendezte intézményhez és egy keveset a szülői házhoz. Bár korántsem volt még egy kiforrott, szakmájában elismert, jó nevű festőművész, de a kellő önbizalmat, amelyet szükségesnek tartott a sikeréhez, a boldogulásához, a beregszászi fiú érezte magában. Szerette volna még egyszer hallani különleges énjének a sejtelmesen utasító hangját, de végül is megnyugtatták mesterének és barátjának aranyat érő szavai is. Szovtan a Kamuskára írt levélben már jóval a Károly szabadulása előtt közölte a nővérével az elképzeléseit. Ezt a fiút, írta, vegyék magukhoz. Nem árva, de nincs hová mennie. Majd el lesz valahogy a portán, ha ő is akarja. Ez a gyerek egy csiszolatlan drágakő, próbáljátok összeemelegíteni Annával. Ha dolgozni szeretne, adjatok neki munkát, de ne terheljétek túl, mert ő a festészet megszállottja. S eközben Károly útban volt Dnyepropetrovszk felé. A vonatból nem látott semmi különösöt, ami megragadta volna a figyelmét. Ez a vidék idegennek és egyhangúnak tűnt, azonkívül valamilyen hiányérzete volt, amilyen eddig még sohasem. Nem volt meglepődve, és nem volt ideges emiatt. Jól tudta, hogy mi ez az érzés: a szülőföld utáni vágyakozás. Ez az utazás nem volt hosszú, de nagyinak számított. Egy új emberként, merőben más gondolkodásmóddal, egy idegen vidék felé igyekezett, ahol idegen emberek vártak rá, hogy segítsenek neki egy idegen környezetben élni tovább az életét. Ez volt az egyik oka Károly megszeppenésének. A továbbiakban pedig a börtön utá-

ni lélektani átállás, a szabadságérzet és természetesen a társadalomba való beilleszkedési aggályok miatt nem érezte magát lelkileg kiegyensúlyozottnak. De volt még egy magyarázata ennek a stresszes állapotnak. Neki most már volt mit félteni. Amikor leültették, egy fabatkától nem többre, sőt még annyira sem értékelte az életét. Ez a két év nevelte, formálta őt olyanra, amilyenre az álmaiban sem gondolt. Egy élettelen agyagmasszának érezte magát akkor, amelyből most egy nemes formájú amfora készült, vagy a Szovtan szavaival élve, megelevenedett egy fatuskó. Egy keserves, de mégis felejthetetlen úton megszerzett ajándékról volt tehát szó, amelynek az esetleges elvesztése katasztrofális következményekkel járt volna.

A vonat megállt a nagyváros pályaudvarán. Innen már csak harminc kilométer volt Kamuska, a kis Dnyeper-parti település. Az autóbusz, követve a folyó kanyarulatát, nyugatnak fordult egy erdő felé. Az utolsó három kilométert félig köves, félig mezei úton tette meg a huszonöt személy számára kitalált masina, amelyben a végállomásnál már csak két utas ült: egy idős bábuska és Károly. Végre eloszlott a porfelhő, és a fiú körülnézhetett. Egy elég szokatlan, a kárpátaljai tájakhoz, falvakhoz nem hasonlítható kép tárult ki előtte. Ilyesmit egy skanzenben láthatott valahol. Az erdei fák, a tölgyek, a bükkök és a szép simatorzsú gyertyánfák között csak itt-ott kiabált egy-egy nádfedeles faház olyan furán, rendszertelenül, mintha egy szélvész sepepte volna őket így szanaszét. A középületeken kívül csak néhány lakóház épült téglából. Az utcák nélküli nagy területen szétszórt házikókból álló település ezért olyan volt, akár egy mesekönyv megálmodot valósága.

Amíg Károly segített Szofja néninek a csomagjait vinni, így hívták a fogatlan, ráncos arcú anyókat, addig kénytelen volt végighallgatni azt a sok tudnivalót, amit egy ide ellátogató idegennek feltétlenül meg kell ismerni. Többek között azt is, hogy egyszer, ezen az ősi helyen még Sevcsenko is járt, valamint azt, hogy a Szovtan húga, Nagyvezsda Ivanovna házát nehéz megtalálni, annyira eldugott helyen van, s a tíz szomszédos ház közül három az övé, a többiek pedig üresek. Munkahelyek híján a tulajdonosok a városba költöztek. Megtudta azt is, hogy Annácska férjhez ment egy halászhoz, de már el is vált tőle, most pedig egy favágóval jár. Hamarosan megérkeztek egy hatalmas tölgyfákkal benőtt dombra, és onnan alig százméternyire Károly egy széles víztükröt pillantott meg. Ez volt a Dnyipro, ahogy tyotya Szofja nevezte. Mindent együttvéve, ez a környék egy festőparadisom volt. Mindjárt érthetővé vált előtte, hogy Szovtan miért lett festőművész.